

DUES CARTES DE NARCÍS OLLER A DOLORS MONSERDÀ

per Sofia Esteban i Cerdà

Dues biografies literàries: Narcís Oller i Dolors Monserdà

Dins l'epistolari literari rebut per Dolors Monserdà i Vidal (1845-1919) trobem dues lletres adreçades a ella per Narcís Oller (1846-1930) que considerem d'interès per a conèixer la intencionalitat literària d'ambdós escriptors, la significació dels quals, amb la perspectiva del temps, està força diferenciada, però que, gràcies a la crítica literària que Narcís Oller fa de la primera novel·la de Dolors Monserdà, i servint-nos alhora d'un petit estudi comparatiu entre «L'Escanyapobres» (1884) i «La Montserrat» (1892), podem situar més exactament dins el panorama literari d'aquells anys. La finalitat de l'estudi és assenyalar la tasca innovadora i diferenciadora de Narcís Oller dins el corrent literari de l'època, el seu esforç de maduració entre el romanticisme y el naturalisme, i el seu distanciament de l'intel·lectualisme fred del modernisme i noucentisme naixent, per a valorar la seva tasca com a mestre indiscutible de la moderna narrativa catalana. Dolors Monserdà representa un contrapunt a la posició més europeïsta i avançada de l'escriptor vallenc, el qual té ja un estil i una temàtica molt elaborada i distant de l'escriptora barcelonina amb la qual, així i tot, manté una mateixa identitat de creences: una fe ingènua en la literatura amena, moralitzadora i convencional però real i creïble per sobre de tot.

La primera de les lletres que rep Dolors Monserdà de Narcís Oller, datada l'onze d'agost del 1887, evidencia una coneixença cordial entre ambdós escriptors. Els Jocs Florals del 1877, any en què «L'Atlàntida» és premiada i Àngel Guimerà és nomenat Mestre en Gai Saber, és l'any de la conversió

al catalanisme de Narcís Oller. Per aquella data, Dolors Monserdà, que ha perdut la seva filla Encarnació, ha estrenat alguna obra dramàtica i ha publicat ja diverses composicions poètiques, però la seva obra ofereix encara la dualitat castellà-català. Fins l'any 1878, quan rep el segon accésit a l'Englantina dels Jocs Florals pel poema «La comtessa Mahalta», –pòrtic de la seva definitiva consagració poètica que quedarà evidenciada en el gran nombre de premis conquerits en diverses convocatòries dels Jocs Florals–, no s'iniciarà el seu definitiu i destacat desenvolupament literari.

L'any 1879, l'escriptor vallenc publica «Croquis del natural», «Sor Sana» i, el 1880, «Isabel de Galceran» premiada, com l'anterior, als Jocs Florals els quals seran probablement el marc on Narcís Oller i Dolors Monserdà profunditzaran una coneixença que evolucionarà vers una comunicació més constant mercès a la coincidència d'estiuejar a Puigcerdà, lloc escollit per passar les vacances per un nombrós grup de la burgesia barcelonina. La primera lletra que ara presentem és un clar exemple de comunicació que seria molt difícil trobar en els nostres dies, ja que el seu contingut és gairebé objecte de conversa telefònica, aparell que, per aquelles dates, tot just començava la seva existència, per la qual cosa no ha pogut impedir que aquest document arribés a les nostres mans i assabentar-nos dels preparatius per fer una excursió. La família Oller invita la família Macià a fer una excursió a St. Martí d'Envalles, petita capella romànica d'una nau i absis semicircular, dins el terme d'Angostrina, a l'Alta Cerdanya, entre el Capcir i el País de Foix, a la vall del riu del mateix nom que fa de divisòria geogràfica i lingüística amb Occitània. L'any 1887 és a més a més, per a Dolors Monserdà de Macià, l'any de la mort de la seva amiga i predecessora Josepa Massanés, la primera escriptora que publicà en català. La novel·la catalana de D. Monserdà, «La Montserrat»,¹ objecte de la segona lletra de Narcís Oller, no sortirà publicada fins l'any 1892, any en el que la trajectòria de l'escriptor vallenc està ja consolidada.

Quan Narcís Oller, sense pretensions de crític maligne i acusador sinó com amic que era de la família Macià, comenta la primera novel·la de Dolors Monserdà atenent la seva sol·licitud, l'escriptor té 37 anys, un menys que l'escriptora barcelonina, i ha publicat ja «La Papallona» (1882), obra que representa la transició del quadre de costums a la novel·la que podríem catalogar com pre-naturalista catalana, corrent que aprofundirà amb «L'Escanyapobres. Estudi d'una passió» (1884),² novel·la curta escrita en quinze dies i premiada als Jocs Florals, que manifesta la desaparició de les formes tradicionals de vida enfront del nou industrialisme i capitalisme amenaçador. La passió estudiada és l'avarícia més destructiva, circumstància que fa d'aquesta obra, per la seva temàtica, la més semblant a «La Montserrat»

1. MONSERDÀ, Dolors, *La Montserrat*. Novel·la de costums per... Tercera edició. Barcelona: Editorial Polèglota, 1929.

2. OLLER, Narcís. *L'Escanyapobres*. Estudi introductor i d'Alan Yates, Barcelona: Edicions 62, 1981.

que, amb una intencionalitat més educadora i convencional, Dolors Monserdà publicarà al cap de nou anys, data en què l'escriptor vallenc ha publicat a més a més «Vilaniu» (1885) i «La Febre d'Or» (1890-1893) de manera que, per completar la seva producció novel·lística, només li resta publicar «La bogeria» (1898) i «Pilar Prim» (1906). Aquesta línia evolutiva de l'autor vallenc permet destacar l'encert de l'adjectiu «mestre» que li adreça Dolors Monserdà, ja que ell era ja reconegut com el creador indiscutible de la novel·la catalana moderna, fet que es palesa a la magistral i justa crítica literària que fa de «La Montserrat».

Si Dolors Monserdà demana el parer personal de l'innovador de la novel·la catalana és, naturalment, per la seva confiança i amistat i també perquè Monserdà reconeix el seu mestratge i la seva intencionalitat. Ambdós escriptors volen retratar la realitat observada sense caure «en exageracions romàntiques ni en ploriscueres cursis que haurien destruït l'encís de la realitat» i tots dos s'identifiquen també en el seu objectiu: el triomf de la justícia moral que s'ha de conquerir fins i tot forçant la lògica interna dels esdeveniments. Cal puntualitzar, però, que el que la Monserdà fa amb la seva primera novel·la femenina, «La Montserrat», és novel·la urbana costumista, gènere que no va conquerir el mateix ressò que obtindrà el ruralisme. Monserdà situa l'acció dels seus personatges a cavall entre el poble imaginat de Larrua i Barcelona però, per les característiques d'aquests i malgrat l'existència d'aquests dos ambients, la seva novel·la retrata els costums urbans. Narcís Oller conreà la novel·la urbana amb «La febre d'or» (1890-1893), on descriu la burgesia dels anys vuitanta i la transformació de Barcelona en una ciutat moderna, finalitat oposada a la de la Monserdà, la qual, quan ens ofereix l'obra de temàtica més similar a la trilogia olleriana (1905: «La fabricant») ho fa³ per atacar el cosmopolitisme de la nova burgesia impulsadora del modernisme i per defensar les concepcions de la menestralia.

El progrés és un concepte cabdal del segle XIX i els escriptors reflectiran les seves pròpies posicions davant d'aquest fet central: o bé adoptaran una actitud positiva, encara que una mica ingenua, i liberal en el progrés tecnològic i social, com és el cas de l'escriptor de Vilaniu, o bé optaran per una visió negativa i ahistòrica, com fa Monserdà, per tal de conservar els valors familiars i religiosos, evitant les amenaçadores tensions socials que s'endevinen i que es materialitzaran a la Setmana Tràgica (1909). Per comprendre aquest desavantatge de Dolots Monserdà, cal tenir present la situació en què es trobava la dona a finals del segle passat i el que significa la seva aportació al panorama literari.

El desnivell, no ja literari sinó simplement temporal, existent entre «L'Escanyapobres» i la primera novel·la de Dolors Monserdà, es tradueix en nou anys a favor de Narcís Oller; entre «La febre d'or» i «La fabricant», existeixen quinze anys de diferència. Aquestes constatacions permeten rea-

3. RIQUER, Martí; COMAS, Antoni; MOLAS, Joaquim. *Història de la Literatura Catalana*. Part Moderna. Vol. VII. Barcelona, Editorial Ariel, 1986.

firmar la gran capacitat narrativa del mestre vallenc, i alhora, ressalten el significat i la valoració que mereix l'escriptora barcelonina ja que gràcies a la seva decidida innovació literària, se'ns ofereix, amb ulls de dona, el testimoni de la vida quotidiana femenina d'aquell temps. Literàriament, Narcís Oller representa la modernitat en tant que Dolors Monserdà resta anclada en el costumisme per bé que, per la seva força creativa autònoma i el seu bagatge cultural autodidacta, s'inscriu dignament dins el panorama literari català del seu temps.

«La Montserrat» i «L'Escanyapobres». Similituds i diferències entre dues novel·les catalanes.

Al llarg de la primera meitat del segle XIX, els prosistes catalans escrivien obres vinculades, en major o menor intensitat, a la cultura catalana, però ho feien en castellà. Va arribar un moment en què, per reflectir la realitat, no es podia emprar una llengua estrangera. La llengua catalana, si calia utilitzar-la en el camp de la prosa, tenia molts problemes a resoldre i per això la prosa va ser el tercer esgraó, després de la poesia i del teatre, en el camí per conquerir la plena acceptació del català en el camp literari de la Renaixença.

«La Montserrat» (1893) és la primera novel·la catalana, urbana i femenina, que publicà Dolors Monserdà. Fou ben acollida per la crítica i va ser traduïda al castellà, al francès, a l'alemany i a l'hongarès i, tal i com prediu Narcís Oller, va veure altres edicions en català, en les quals l'autora va introduir alguna de les esmenes que amb tanta precisió li va fer notar l'autor vallenc i que fan referència a la correcció del sentit d'alguns mots com també a la llargària d'algun capítol. Coneixent l'exactitud i la minuciositat estilística de l'autor vallenc, no ens ha de sorprendre el seu rigor a l'hora d'advertir Dolors Monserdà sobre algunes errades. La minuciositat del nostre escriptor és fruit del viu interès que sent per l'obra de l'escriptora barcelonina i també d'una actitud que ell va mantenir amb la seva pròpia obra, que va ser sotmesa, per ell mateix, a revisió i a canvis per tal de conquerir un major grau de correcció i elegància.

La novel·la, que la seva autora defineix com de costums de la classe mitjana barcelonina,⁴ pot considerar-se com una successió de quadres costumistes, alguns molt vius i encertats, com destaca Narcís Oller, on sempre es contraposen els valors de la vida senzilla enfront de les desgràcies que comporten les actituds egoïstes i ambicioses. L'argument se centra en els amors juvenils entre un noi i una noia de diferents classes socials. El noi, davant les temptacions d'una vida regalada i sense esforç, desisteix de complir la paraula donada a la seva Montserrat. Aquesta es veu abandonada i decebuda, resta òrfena i sola i cercarà remei als seus mals en l'exercici de la caritat. El missatge de la Monserdà ens ve a dir que, donada la mala sort de

4. MONSERDÀ, Dolors. Idem.

la Montserrat, que veu frustrats els seus desigs de realització personal encarrilats exclusivament cap al matrimoni, a la pobra protagonista no li queda més remei que la sublimació, de tot allò que la societat del seu temps considera un fracàs, pel camí del servei i de l'ajuda als altres. Mentrestant, la desgràcia s'ha anat apoderant de la família del que havia estat el seu promès enmig de situacions fatals veritablement esglaiadores com explica Narcís Oller en la segona lletra.

«La Montserrat» encarna la idealització del que Dolors Monserdà creia que era el feminisme: acceptació del paper de dona i mare sense qüestionar el paper masculí. Amb aquesta novel·la intenta donar una alternativa a la situació alienant de l'època que només oferia dues possibilitats a la dona soltera: fer-se monja o casar-se per interès. L'autora vol descobrir nous camps i lluitar contra la buidor i la solitud que aquesta situació provoquen a l'ànima femenina «en mig del bullici del món»⁵ que «empeteixen els seus ideals i cohibeixen les seves iniciatives». Narcís Oller reconeix aquesta intencionalitat quan elogia el «coneixement, poc comú entre els novel·ladors mascles, del cor de la dona» cosa que significa el seu acord amb els valors de la maternitat i la família i també amb els trets psicològics exclusius de les dones, com ara la sensibilitat, l'abnegació, la intuïció en la seva obra. Al pròleg de «La Montserrat», l'autora ens reafirma la seva orientació «envers el lloc que a l'acció social cristiana pertoca a la dona» en el moment que «l'onada del feminisme comença a envair la societat espanyola»,⁶ cosa que permet establir una diferenciació entre el que ella havia entès fins llavors com a feminisme i el que aquest moviment significava ja, quan ella vivia, en la seva accepció més concreta: procés emancipatori i reivindicatiu femení.

Tota la producció novel·lística de Dolors Monserdà pot ser catalogada de costumista. El costumisme troba la seva motivació en les transformacions socials que provoca la revolució industrial i alhora en la desaparició d'una vella escala de valors per altres de nous; davant l'amenaça, es defensen els costums de sempre exemplaritzant tots els mals que esperen als que no segueixen el camí que fins llavors ha sostingut la societat. Aquest punt de vista no vol dir oposició al progrés en si mateix sinó al canvi de valors que la seva implantació pot significar per a la gent senzilla, a la qual aquest canvi, es considera que mai no pot beneficiar. D'aquí l'enyor per una forma de vida que garantia una seguretat i un equilibri per a tots. La vida, per Dolors Monserdà, és realment una «vall de llàgrimes» i cal acceptar totes les situacions, per injustes que aquestes siguin, amb l'esperança de la vida futura. La novel·la és doncs un mitjà per ensenyar quin és el camí per conquerir aquest premi futur, sense deixar-se enlluernar pels canvis que amenacen tot un concepte de l'existència. Per aquest motiu, a l'autora li és fàcil d'acceptar la crítica formal de la seva obra però no pot atendre, malgrat suprimir

5. MONSERDÀ, Dolors. Idem.

6. MONSERDÀ, Dolors. Idem.

dues pàgines del capítol que Narcís Oller trobava massa extens en la primera edició, el toc d'atenció que li fa Narcís Oller sobre l'extensió d'algunes de les seves tesis de caire social, ja que serveixen a l'autora per reforçar la seva intencionalitat didàctica i moralitzadora, finalitat a la qual dedicà els seus esforços, literaris i humans, al llarg de tota la seva vida.

Narcís Oller subtitulà «L'Escanyapobres» (1884)⁷ com l'estudi d'una passió. L'acció es desenvolupa a Pratbell durant els anys de 1850-1865, anys crucials des del punt de vista econòmic i sòcio-cultural. Tant l'avar protagonista Oleguer, com el notari Xirinac i la seva dona, o bé l'esperit especulador i antic dels habitants de la vila, són objecte d'estudi i anàlisi sota diversos aspectes, com poden ser la passió del diner pel diner o bé la passió per la possessió de béns i propietats, tema proper al de l'egoisme i la malversació de la riquesa en la novel·la de la Monserdà, i raó que ens ha motivat a escollir aquesta novel·la de Oller per estudiar millor la temàtica de la novel·la catalana del s. XIX. Des d'aquesta perspectiva, l'Oleguer, el notari Xirinac i el Sr. Joaquim Bach semblen creats amb la mateixa finalitat: fer detestar l'egoisme. Cal destacar, però, que l'enfocament no és pas el mateix, ja que la figura principal, per a l'autora barcelonina, serà la Montserrat que representa la bondat i la resignació femenina, mentre que Narcís Oller, nou anys abans, fa d'un personatge negatiu, l'Oleguer, figura central de la seva novel·la. El mateix succeeix amb els personatges femenins de la novel·la de Narcís Oller. La senyora Tuies, per exemple, representa el negatiu de la protagonista de la Monserdà i potser també la defensa, inconscient però arrelada psicològicament, enfront una llibertat o capacitat de decisió femenina que es viu com una amenaça latent. La innovació olleriana rau en la reinterpretació realista i local d'una figura estereotipada literàriament. Oleguer és la síntesi de l'alienació física i moral i dels desequilibris que provoca el desarrelament de l'home del seu medi natural. La intenció moral es manifesta en el càstig final: la tràgica i irònica mort del dolent, però, a diferència de la moda imperant en aquells dies que Monserdà no podrà evitar, aquest moralisme està expressat gairebé nu de sentimentalisme.

Oller, des d'abans de la publicació de «La Papallona», coneixia l'existència de la novel·la naturalista per bé que ell mai no es pot identificar plenament amb el representant francès del naturalisme. El naturalisme de Zola no s'atura fins trobar l'animalitat dins l'ànima humana; per contra, Narcís Oller⁸ no s'atura fins trobar la petjada humana dins el comportament més bestial, i així, Oleguer, Xirinac, la seva dona i els habitants de Pratbell mostren elements tràgics i humans, reben l'impacte econòmic dels nous temps i reaccionen a favor o contra la seva situació. Oleguer no accepta el canvi i s'enfrontarà al nou impacte del progrés amb eines desfasades, cosa que el conduirà a l'auto-marginació. Novament, el domini literari de Narcís Oller

7. OLLER, Joan. Idem.

8. GILABERT, Joan. *Narciso Oller, Estudio comparativo con la novela castellana del siglo XX*. Barcelona Ediciones Marte, 1977.

es posa en evidència davant la complexitat del quadre humà que ens presenta enfront de l'esquema més lineal que oferirà Monserdà amb «La Montserrat», i per bé que el final d'ambdues novel·les representa el càstig de l'ambició i l'avarícia, seran l'estil i la temàtica olleriana, més madura i elaborada, la que resistirà amb menys desgast el pas del temps fins als nostres dies.

La modernitat de «L'Escanyapobres» es basa en l'anàlisi que, segons Maria Nunes,⁹ Oller ens ofereix de tots els elements que componen allò que coneixem com crisi de la industrialització: societat agrícola-rural (Pratbell), economia pre-capitalista (comerç de blat) i personatges amb consciència anti-històrica (Oleguer com antítesi de progrés), elements que permeten el judici de la societat pre-capitalista i de les actituds negatives, personificades en la figura de l'usurer, enfront del progrés històric que està simbolitzat i representat amb el ferrocarril. L'objectiu de «La Montserrat» és ensenyar i adoctrinar sobre la manera d'evitar que els tradicionals valors femenins i familiars, desapareixin sota el pes de totes aquestes noves forces que mou el progrés, i aprofitar alhora tots els beneficis que aquests valors poden aportar a les classes socials més necessitades.

La novel·la realista de Narcís Oller i la novel·la costumista de Dolors Monserdà tenen en comú l'observació directa dels fets i la versemblança de la narració ja que llur finalitat era donar exemple i que els lectors trobessin, a les planes de la novel·la, imatges i situacions fàcilment assimilables a les pròpies experiències viscudes dins el tarannà de la vida quotidiana. Narcís Oller i Dolors Monserdà escrivien en nom d'una realitat que hagué de desplaçar l'estètica romàntica. El fet de posar-se a escriure en català no ha estat prou relacionat amb la seva decisiva conversió al costumisme i realisme i és, alhora, un element clau per entendre l'amable respecte de Narcís Oller per tots els que com ell, —la primera novel·lista catalana en aquest cas— es plantejaven aquesta fidelitat a la seva llengua i al seu país.

Finalment, volem destacar un altre punt de coincidència entre aquests dos autors, una idèntica omissió o incomprensió: el món obrer. No dubtem de la sinceritat dels elogis de Narcís Oller a Dolors Monserdà per l'observació de l'entorn i la força dels seus temes, però cal aclarir que els dos novel·listes representen la burgesia del seu temps que se sent amenaçada per les noves forces socials.¹⁰ La qüestió obrera, latent, encara no pot ser plantejada, ja que ells no l'han assimilada i no tenen la perspectiva d'un món sotmès a salaris misèrrims tant reals com el seu propi. Tots dos estan preocupats per aquest fet perquè intueixen la seva força. A «L'Escanyapobres» destaca el personatge d'Eloi, mosso de pagès que ha esdevingut peó miner i que representa aquest nou món, força anònima capaç d'esclatar en rauxes de violència venjativa i cega, imatge que l'autor reforça en no atribuir explíci-

9. NUNES, Maria. Per a una hipòtesi de cicle econòmic dins l'obra de Narcís Oller. *Els Marges*. Revista de Llengua i Literatura. Núm. 36. 1986, gener, p. 108-116.

10. GILABERT, Joan. Idem.

tament a aquest personatge la mort d'Oleguer. Monserdà ens proposà l'exercici de la caritat, la solidaritat vers els pobres, com remei necessari per resoldre aquests conflictes. Per bé que, des de la nostra perspectiva actual, aquesta solució no representa cap revolta contra els valors dominants, si que cal destacar el nou marge d'acció, no limitat a l'àmbit domèstic ni matrimonial, que l'escriptora ofereix com a alternativa de realització per a la dona.

Si Narcís Oller fa un elogi tan clar de la temàtica monserdiana és perquè ell també creu que el problema obrer havia de ser resolt bé per les forces d'ordre públic, o bé per la beneficència paternalista del burgès-fabricant, solució a la qual s'adherirà de tot cor l'escriptora barcelonina. El que uneix aquests dos escriptors és la fina observació moral i social i la ingènua creença que és responsabilitat dels pobres la seva pròpia situació, excloent a priori tota consciència de classe, amb una barreja de paternalisme integrador capitalista-catòlic de clara diferenciació burgesa.

Narcís Oller va mantenir una interessant i extensa correspondència amb Víctor Català, la qual el reconegué com a mestre. L'escriptora de L'Escala, admiradora i amiga alhora de Monserdà, també manifestà el seu entusiasme per l'escriptora barcelonina, «lo cap de colla il·lustre», com la defineix en una de les seves cartes. Caterina Albert, l'any 1949, escriu a Roser Mathieu¹¹ explicant com, segons el seu parer, Dolors Monserdà no va conquerir tot el reconeixement que mereixia i com, finalment, el mestre Oller, que possiblement no va llegir gaires obres més de donya Dolors, li va donar la raó. Malgrat les concepcions i les intencionalitats literàries oposades, la crítica que Narcís Oller fa de «La Montserrat» és una crítica implacable però correcta, sense concessions fàcils i falagueres, i modèlica pel seu rigor i concreció.

La interpretació de la intencionalitat d'un autor pot variar, al llarg del temps, d'acord amb uns esquemes preestablerts cosa que no succeeix amb els documents personals que ens donen una visió molt més concreta del pensament d'un autor. Són aquests vestigis els que també ens permeten conèixer un determinat temps tal i com va ser, no com ens hagués agradat que hagués estat, ja que, gràcies a la possibilitat de conèixer aquestes concepcions reals del passat, podem definir i comprendre millor les circumstàncies i els condicionants que van acompanyar el que va ser el naixement de la novel·la catalana moderna i el de la novel·la femenina catalana, raó per la qual oferim aquestes dues lletres de Narcís Oller adreçades a Dolors Monserdà.

---

11. CATALÀ, Víctor (Caterina Albert i Paradís) *Obres Completes*. Pròleg de Manuel de Montoliu. Epíleg de Maria Aurèlia Capmany. Barcelona, Ed. Selecta, 1972.

Les dues cartes de Narcís Oller a Dolors Monserdà

Puigcerdà, 11 d'agost del 87

Ma distingida amiga i senyora:

M'han recomenat avuy moltíssim una petita vall y una iglesieta o capella romànica, Sant Martí d'en Valls, que 's troban a tres quarts d'Angustina. Si vosté ab las seva fillas (q.p.b.) volen acompanyarnoshi, estigan preparadas demá, divendres, a dos quarts de quatre de la tarde, que pujarem a recullirlas la meva Esperansa y jo. Anirem en lo nostre carruatge fins hont podrem y lo restant ho farem a peu. M'han dit que'l camí es bo y que tot lo més haurem de caminar mitj' hora o tres quarts. Si creu que ha de cansarse algú de vostés, o tenen algun altre motiu que las impedeixi anarhi, no fassan cap compliment. En aquest cas, seguirem nosaltres nostre camí y'ns dariam per ben complaguts d'haver vist a vostés un moment.

Ab recorts de l'Esperansa me despedeixo fins á demá, repetintme un cop més admirador y amich de vosté.

Narcís Oller

Puigcerdà, 3 d'Agost de 1893

Sra. Da. Dolors Monserà

Molt senyora meva y distingida amiga:

Lo primer llibre qu'he obert apenas instalat aquí, ahont arribarem y seguim sens novetat, es la novela de Ve, que ja dalia jo per conèixer. L'he llegida en duas sessions y, aixugada la derrera de las llagrimas que m'ha fet vessar son acabament, agafo la ploma pera felicitar ab entussiasme del cor á sa autora.

Incapàs de fer críticas literarias, no pretench pas fer la de l'hermosa obra de Vé. y m'atindré, per consegüent, á comunicarli, sens pretensions de Zoilo y ab tota la franquesa y llealtat d'amich que Vé.'m demana, las impresions rebudes de la lectura.

La Montserrat, per de prompte, me sembla una obra molt cristiana y consoladora; revela en Vé. un coneixement, poch comú entre'ls noveladors mascles, del cor de la dona y una fermesa de seny y una bondat de cor que la fan acreedora a tots los respectes y carinyos deguts a las ánimas més nobles y generosas. L'història de la Montserrat, trobant derrera dels més amarchs desenganys de la vida y de las negras tristors de sa espantosa soletat un consol celestial en fer lo be al pròxim, en contrast ab la fi crudel d'aquell D. Joaquim Bach que, posposant tots los sentiments y debers del home a la grossera adoració del diner, malmet la sort de sos fills y's cria tal buydor a son entorn que ni las pobrissonas mans de sa aniquilada muller podrán cloureli'ls ulls dema que fini en sa cadira de rodas, es tant més exemplar y consoladora per la dona d'esperit pur, en quant resalta més y més l'erro general de que la família, qualsevulla que sian los lligams ab que se l'enlassi, sempre será'l nostre consol y que'l diner no pot tot per la nos-

tra felicitat. ¿De qué li serví, si no, a D. Joaquim, tot aquell immoderat amor al diner en sas derrerias? De que totas sas ilusorias previsions pera assegurar ab bons partits la sort de sos fills y pera procurarse'l consol d'aquestos pera la vellesa? Sa filla Adela, ben jove encara, se li fica en un convent pera dar refugi á las tristors terribles que li ocasiona son pare; en Felip, víctima de l'educació que li dona aquell, mort en las espantosas soletats d'un quart de fonda, abandonat a mans qu'amen(a)san ab enviarlo al hospital si no reben diners; la Teresina, conseguit un bon partit, s'allunya á l'altra part de mon y's guardará prou d'abandonar sos interessos en perill, pera córrer en socors de sos pares, mal que's morin en brassos del servey.

Tot això es horrorós, tot aixó es perfectament verosimil perque es natural y logich, y tot aixó vosté ho ha descrit ab eloquència, perque no ha caygut en exageracions románticas ni en plorisqueras cursis qu'haurian destruit l'encís de realitat que l'obra té. Vosté, bona observadora, ha dit també que la vida es trista, que la vida es amarga, que més o menos tart es, pera tot-hom, aquella vall de llágrimes de que parlan las Escritures, y ha sabut ensenyar al mateix temps á las ánimas escullides la font de resignació y de consol que pera mitigar llurs tristesas poden trobar en mig d'aquest desert. Vethi aqui com puch ben afirmar que s'es fet acreedora á tots los respectes y carinyos desguts a las ánimas més nobles y generosas.

Però, apart de son concepte y de son fí, l'obra té pera mi bellesas narratives y descriptives de primer ordre en l'idili de L'Arenas y la Adela Bach, en los sis capítols *La Montserrat*, *Mossen Jaume*, los tres d'antecedents y'l de *L'Hermita*, com també en los titulats *Buydor* y *A las vellesas*, sens voler que no n'hi hagi en los altres. En lo *Fi de temporada*, per exemple, hi trobo com trós preciós lo de la descripció de la *toilette* de la *Clarita*. No m'agrada tant, en general, los diálechs, hont hi trobo frequentment un casticisme massa rural pera posarlo en boca de barcelonins d'aquella classe; y ab la mateixa franquesa li diré que, cap als seus finals, l'obra s'esllangueix un xich per la desproporcionada extensió que vosté dona, de primer, al diálech politich d'aquells banyistes y, després, a la sessió de las conferenciants de Sant Vicens de Paul. Empresa la marxa a la solució, no admet cap obra d'art, sens detriment de son interés, desarrollos minuciosos d'incidentes qu'al principi o a la meytat de l'obra, en quant servescan pera dar color y caracter a cosas y personatges, no hi fan cap nosa. Potser Vé. no sapiga veure ara la justicia d'aquest reparo; pero quan li haja passat lo natural enlluernament que tots patim al llensar un llibre y torni a llegir sa novela d'aquí a uns quants anys, espero que'm dará rahó.

Crèch que de La Montserrat se'n farán novas edicions perque s'obrirá pas ab més rahó qu'altras novelas catalanas molt alabadas, que no van en lloch ni están tan ben escrites, y si aixis fós y jo pogués aconsellar á vosté, li aconsellaria que, a las horas, donés un bon repás al estil pera corretgir algunas construccions defectuosas que se li han escapat a Vé. al córrer de la ploma y substituhir algunas paraulas mal colocadas unas, de significat equivocat d'altras, com per exemple: *á pleret* (p. 96) qu'usa Vé. en sentit de gust

o pler y, si jo no estich equivocac, significa pas a pas, paulatinament, poquet a poch; aixis com lo mot escencia, quan Vé. diu (p. 137) que'l treball es *l'escencia* de totas las virtuts en lloch de dirne *font* u *origen*; o més avall, pag. 141, dihent que la Montserrat no havia tingut may cap irregularitat de correu, en vés de *sofert* ó cosa aixis; *quantra*, per fi, que jo no posaria en boca d'aquella gent ni usaria may sense subralla perque la paraula es *contra*, y aixís d'altras que's per demés citar y que son igualment fàcils de substituhir.

Vergonya'm fá descendir á detalls tan nimis; però hi descendeixo pera probarli ab quin carinyo he llegit sa obra y pera que ab lo contrast dels reparos vegi més la sinceritat del elogi. Perdonim, donchs, y rebi la més coral y entusiasta norabona, que, repetesch, li dono de tot cor, animis á treballar pera recullirne d'altras que no han de faltarli y, un altre cop, no porti sa generositat y modestia fins al punt de tractar de mestre á qui s'accontenta prou ab ser émul afortunat de la destra autora de «La Montserrat».

Y aqui acabo per no ferme enutjós desitjantli un felis estiu, enviantli molts recorts de l'Esperansa y la Maria que saludan ab mi també a tota la noble familia de vosté y repetintli l'afecte y admiració que li profesa son a. y c.q.s.p.b.

Narcís Oller